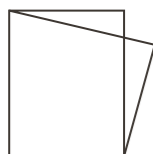

Etikk, samfunnsansvar og bærekraft. Paradigmeskift i Business Administration?

Tom Skauge, dr.polit.,
førsteamanuensis,
Instituttleder ved
Institutt for økonomi
og administrasjon,
Høgskulen på
Vestlandet

Har norsk økonomiutdanning fått et paradigmeskift med nye fag for etikk, samfunnsansvar og bærekraft? Faglig innovasjon for bærekraftsmål ved 15 institusjoner for økonomi og administrasjon i Norge kan tyde på det. Universitets- og høskolerådets strategiske enhet for økonomi og administrasjon (UHR-ØA) i Norge gav i 2018 anbefaling om ny faglig satsing på etikk, samfunnsansvar og bærekraft. Det var første gang på lang tid at bachelorstudiets faglige søyler ble utvidet fra de fire disiplinene: Bedriftsøkonomi, samfunnsøkonomi, administrasjonsfag og metodefag. En ny faglig stolpe ble etablert: Etikk, samfunnsansvar og bærekraft (ESAB). Alle 15 institusjoner som utdanner kandidater i Norge innen økonomi og administrasjon i Norge ble

anmodet om å innføre kurs på 7,5 – 15 studiepoeng dedikert til ESAB-fag. Artikkelen baserer seg på tekst og kvantitative data fra institusjonsundersøkelser fra 2012, 2017 og 2020 om hvordan norske institusjoner «bottom up» har endret sine fagporteføljer og kurs for å bidra til ansvarlig utdanning. Artikkelen viser også effekter av «top down» anbefalinger om gi alle studenter ESAB-undervisning fra UHR-ØA. Data og problemstilling er drøftet med Frank Geels' multi-level perspective, Andrew Abbots begrep om profesjonell kunnskap og jurisdiksjon og elementer fra institusjonsteori.

Anbefalt omfang av undervisning innen etikk, samfunnsansvar og bærekraft ble øket til 7,5-15 studiepoeng. Bachelor programmet fikk også anbefalt en ny femte faglige søyle for ESAB.

Innledning

I 2018 vedtok det norske Universitets- og høskolerådets strategiske enhet for økonomi og administrasjon (UHR-ØA) en ny anbefaling om faginnhold i bachelorutdanningen for økonomi og administrasjon i Norge. Det var første gang på lang tid at økonomistudiets faglige hovedsøyler ble utvidet fra de tradisjonelle fagene: Bedriftsøkonomi, samfunnsøkonomi, administrasjonsfag og metodefag. En ny faglig søyle ble introdusert: *Etikk, samfunnsansvar og bærekraft (ESAB)*. Alle 15 institusjoner som utdanner økadm-kandidater i Norge på universitet, høyskoler og handelshøyskoler ble anmodet om å innføre et obligatorisk kurs på 7,5 studiepoeng dedikert til ESAB-fag. Første rapport og forslag fra nasjonal fagkomite for ESAB med forslag om å innføre slike obligatoriske

kurs i etikk, samfunnsansvar og bærekraft ble levert i 2012-13. Forslaget ble avvist. I 2018 ble et tilsvarende initiativ vedtatt enstemmig av det nasjonale enhetsmøtet i UHR-ØA. Utdanningsområdet "Økonomisk-administrative fag" ("ØKADM") er stort i Norge. I 2021 var dette det nest største fagområdet i Norge målt med antall førstevalgssøkere og antall planlagte studieplasser etter helsefag¹ (opptak 2021). Denne artikkelen baserer seg på norske institusjonsundersøkelser fra 2012, 2017 og 2020 om hvordan norske institusjoner har endret sine fagporteføljer og kurs for å bidra til ansvarlig utdanning av kandidater med økonomi og administrasjon (Økadm). Komparasjon med Sverige og Danmark er basert på tekstdata. Artikkelen har 3 forskningsspørsmål:

1. Hvordan er etikk, samfunnsansvar og bærekraft introdusert i ØkAdm-utdanningen nasjonalt i Norge?
2. Hvordan avviker prosessen fra Sverige og Danmark?
3. Hvordan utfordrer det nye bærekrafts paradigme økadm-faget som profesjon og som institusjon?

Teori

Artikkelen har tre teoretiske inntak. Frank Geels mfl. har utviklet en modell for å undersøke innovasjoner. Hva er betingelsene for overgang fra nisje teknologi til standardisert sosioteknisk regime. Artikkelen er inspirert av Frank W. Geels' skjema (figur 1), men justert til overgang fra nisje-kunnskap til bredt akseptert kunnskap (Schot and Geels 2007). Særlig viktig for denne studien er betydningen av landskap som driver for

overgang for ESAB som nisjekunnskap for spesielt interesserte til sosio-teknisk regime her forstått som bredt akseptert kunnskap.

Det andre sentrale teoretiske inntaket er fra profesjonsforsker Andrew Abbot. Hans sentrale bok "The systems of Professions. An Essey on the Division of Expert Labour" foreslår begrep som bidrar til å forstå hva profesjonell kunnskap er – diagnose ('diagnosis'), behandling ('treatment') og kunn-

skapssystem for slutning ('inference'), samt hans begrep for grensedragning mellom ulike kunnskapsområder ('The claim of justification') (Abbott 1988). Begrepene er nyttig for å kartlegge trekk ved det nye kunnskapsområdet ESAB og forstå hvordan det utforder andre etablerte kunnskapsområder – disipliner - innen norsk utdanning for økonomi og administrasjon. Det siste teoretiske inntaket er institusjonsteori inspirert av P. Selznick med hans begrep om "organisation infused with

values" (Selznick 1957). Hans kjerneide' er at institusjonsbegrepet rommer en dimensjon som organisasjonsteorien ikke gir nok oppmerksomhet og åpner for spørsmålet: Hva er det verdimeslige grunnlaget for en organisasjon? Richard Scott definerer institusjon:

"Institutions consist of cognitive, normative, and regulative structures and activities that provide stability and meaning to social behaviour. Institutions are transported by various carriers – cultures, structures, and routines-and they operate at multiple levels of jurisdiction" (Scott 1995: 33).

Drøfting - Funn Etikk, samfunnsansvar og bærekraft i økonomiutdanning i Norge

Alle 15 norske institusjoner som utdanner kandidater innen økonomi og administrasjon (Business Administration) hadde i 2020 iverksatt den nasjonale anbefalingen fra 2018 om å gi obligatorisk utdanningstilbud innen etikk, samfunnsansvar og bærekraft (ESAB). Anbefalingen, formulert som *Minimumskrav for Bachelor i økonomi og administrasjon (BØA)*, ble gitt av Universitets- og høyskolerådets nasjonale strategiske enhet for økonomi og administrasjon (Bærekraftsutvalget 2021: 7) (UHR-ØA 2018).

11 institusjoner oppgav i undersøkelsen fra Bærekraftsutvalget i 2020 at ESAB var tilbudt i både eget kurs og integrert i egne fag. 3 institusjoner oppgav at tema enten var levert som eget fag eget fag, integrert i andre fag eller hadde andre relevante tilbud. 11 institusjoner hadde obligatoriske kurs, de fleste med 7,5 studiepoeng (ECTS).

Mest omfattende var den faglige satsingen innen bachelor ved Nord Universitet med 22,5 ECTS samlet, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet NMBU (17,5 ECTS) Universitetet i Stavanger (15 ECTS) og ved Norges Handelshøyskole – NHH. Bærekraftsutvalgets kartlegging viste at institusjonene i studieåret 2019/2020 samlet hadde 39 ESAB-emner på bachelornivå og 21 ESAB-emner på masternivå. NHH hadde flest bacheloremner (11). BI hadde flest masteremner (6) (sm.st.).

Bærekraftsutvalget summerer opp: "at institusjonene har mobilisert betydelige læringsressurser for å styrke sin undervisning i tema knyttet til ESAB. Kartleggingen indikerer - men med en viss tolkningsusikkerhet - at utdanningsinstitusjonene var godt forberedt på UHR-ØAs nye minimumsanbefalinger allerede i studieåret 19/20. For UHR-ØA gir den omfattende emneporteføljen et solid utgangspunkt for å øke vekten på bærekraft i undervisning, forskning, formidling og innovasjon» (sm.st. s.9).

Vel 10 år tidligere, i 2012, var *Etikk og samfunnsansvar* den sentrale begrepsfesting av dette kunnskapsområdet. Samfunnsansvar ble i Norge brukt som oversettelse av Corporate Social Responsibility (CSR). Verdenssamfunnets gjennom FN hadde Millennium Development Goals (MDG) som samlende satsing med 8 mål der kamp mot ekstrem fattigdom, utdanning, bedre helse og miljø var viktigst (MDG 2015). Den globale kampanjen var særlig rettet mot fattige land. Etikk og samfunnsansvar (CSR) dekket tema ut over MDG. Tema som korrupsjon, skatteunndragelser, ulovlig prissamarbeid, slaveri, brutale arbeidsforhold, organisasjonsfrihet mv. fikk plass.

Eksisterende nasjonale normer for undervisning i etikk og samfunnsansvar innen økonomi og administrasjon i 2012 var vedtatt i 2011 (NRØA 2011).² Det overordnede læringsutbyttet for bachelor i økonomi og administrasjon i Norge for 3-årig bachelor hadde da 4 faglige søyler: Bedriftsøkonomisk analyse (30 ECTS) Administrasjonsfag (25 ECTS), Samfunnsøkonomi (ECTS) og Metodefag (ECTS). Det var i planen satt av 5 ECTS til etikk og samfunnsansvar, men bare 2 slike studiepoeng i «en egen dedikert studiesekevns» (NRØA 2011: 4).

Nasjonal fagkomite for etikk gjennomførte i 2012 en undersøkelse av alle 19 institusjoner i Norge³ som gav tilbud om økonomisk-administrativ utdanning (Etikk 2013). På spørsmål om relevante kurs, oppga institusjonene samlet 23 kurstilbud (Tabell 1). 15 av disse var på grunnutdanningen – bachelor.

Nivå	Antall
Bachelor	15
Master	5
PhD	3
SUM	23

Tabell 1: Innmeldte kurs med relevant undervisning i etikk og samfunnsansvar ved norske institusjoner for økonomi og administrasjon i 2012. (Nasjonal fagkomite for etikk 2013: 16).

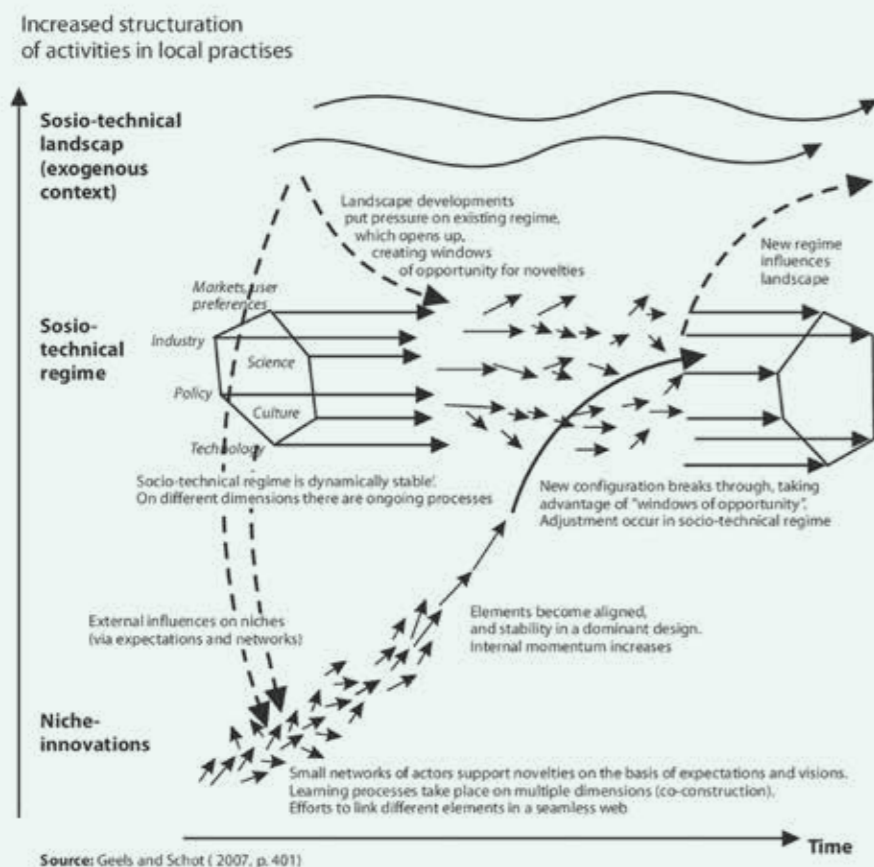
Undersøkelsen viste at om lag 2/3 av kursene var obligatoriske. De fleste kursene på bachelornivå gav 3-5 eller 6-10 studiepoeng (ECTS). Kursene på masternivå gav på de fleste institusjoner 1-2 studiepoeng (ECTS). For bachelor var undervisningen ved institusjonene fordelt på kategorien «eget kurs», «integrert i andre fag» eller «Både som

eget kurs og innlemmet i andre fag». For masterkursene oppgav institusjonene at nesten 60 % at kursinnholdet var integrert i andre fag. Tilsvarende for PhD. Institusjonene var mest fornøyd med faglig innpassing på bachelornivå. På spørsmål om »Er dere fornøyd med nåværende innpassing av etikk/samfunnsansvar på bachelor-, master-, PhD-nivå?» svarte 50% positivt på bachelor, -30% positivt for master og 25% for PhD.

Nasjonal fagkomite for etikk foreslo at det norske nasjonale rådet for utdanning i økonomi og administrasjon (NRØA) burde anbefale obligatoriske kurs på alle nivå (bachelor, master og PhD), i tillegg til at faglige kjernetema ble innlemmet i andre kurs. Særlig inne bedriftsøkonomiske fag og samfunnsøkonomi var dette mangelvare. Tabell 2 viser komiteens forslag til omfang av obligatorisk utdanning for ESAB. NRØA i Norge har ikke fullmakt til å regulere i faginnholdet studieprogrammene for økonomi og administrasjon i forskrift. NRØA gir normative anbefalinger, men disse blir vanligvis fulgt opp av institusjonene som har fullmakter til å fastsette undervisningsplaner for ulike studieretninger.

Nivå	Anbefaling av obligatorisk undervisning - studiepoeng (ECTS)
Bachelor	7,5
Master	5
PhD	2,5

Tabell 2: Anbefaling av omfang av obligatorisk undervisning innen etikk og samfunnsansvar fra Nasjonal fagkomite for etikk 2012/2013 (sm.st. s. 32).

Figur 1: Modell for å forklare overgang fra nisje til sosio-teknisk regime med bredt akseptert kunnskap (Geels and Schot 2007: 401)

Forslagene om mer obligatorisk undervisning ble drøftet i to NRØA møter og avvist (NRØA 2013, NRØA 2014). Imidlertid fikk Nasjonal fagkomite for etikk endret status fra en adhoc-komite til en permanent nasjonal fagkomite for ESAB under NRØA.

Nasjonal fagkomite for etikk presenterte et nytt forslag til det nasjonale fagmøtet 6 år seinere - 3. og 4 mai 2018 (UHR-ØA 2018). Argumentasjonen for økt vekt på

ESAB-fag ble organisert som 3 gap-analyser: *Gap1*: Gap mellom den nasjonale undervisningsplanens krav og faktisk undervisningstilbud som institusjonene alt hadde utviklet og tilbudt «bottom up», *Gap2*: Gap mellom NRØA-planens krav og samfunnsforventingene utenfor institusjonene med særlig vekt på FNs nye bærekraftsmål og *Gap3*: Gap mellom planens krav og samfunns-, arbeids- og næringslivets behov.

Rapporten viste at flere Økadm-institusjoner hadde valgt å utvide undervisningen innen etikk langt utover eksisterende minimumskrav på 5 studiepoeng, hvorav 2 studiepoeng skulle være dedikert til etikk og samfunnsansvar. Rapporten viste klare tegn til «bottom-up»-mobilisering for ESAB-fagfeltet, uten at institusjonene ventet på anbefaling fra det nasjonale fagorganet NRØA som i 2018 skiftet navn til UHR-ØA. Gapanalysen ble oppsummert:

Mål	Respondenter	Prosent	Respondenter	Prosent	Antall mål særlig tematisert
	19/20		20/21		
MÅL 1: Utrydde fattigdom	7	53,80%	7	58,30%	14
MÅL 2: Utrydde sult	3	23,10%	1	8,30%	4
MÅL 3: God helse	3	23,10%	3	25,00%	6
MÅL 4: God utdanning	6	46,20%	5	41,70%	11
MÅL 5: Likestilling mellom kjønnene	7	53,80%	5	41,70%	12
MÅL 6: Rent vann og gode sanitærforhold	2	15,40%	2	16,70%	4
MÅL 7: Ren energi for alle	3	23,10%	4	33,30%	7
MÅL 8: Anstendig arbeid og økonomisk vekst	13	100,00%	11	91,70%	24
MÅL 9: Innovasjon og infrastruktur	12	92,30%	10	83,30%	22
MÅL 10: Mindre ulikhet	10	76,90%	8	66,70%	18
MÅL 11: Bærekraftige byer og samfunn	8	61,50%	7	58,30%	15
MÅL 12: Ansvarlig forbruk og produksjon	12	92,30%	11	91,70%	23
MÅL 13: Stoppe klimaendringene	8	61,50%	6	50,00%	14
MÅL 14: Liv under vann	2	15,40%	2	16,70%	4
MÅL 15: Liv på land	4	30,80%	3	25,00%	7
MÅL 16: Fred og rettferdighet	8	61,50%	7	58,30%	15
MÅL 17: Samarbeid for å nå målene	6	46,20%	6	50,00%	12
I alt	13	100,00%	12	100,00%	

Tabell 3 FNs bærekraftsmål som blir tematisert for 19/20 og 20/21. N=15

Spm: Hvilke av FNs bærekraftsmål blir særlig tematisert i emnene for 19/20 og 20/21? Vennligst spesifiser med emnekode i tekstfelt. (sm.st.s. 11).

«Gapet som bekymrer og som kanskje er det viktigste fra våre funn er den dramatiske avstand mellom omgivelse-nes forventinger til ESAB-kompetanse og BØA-planens normsetting for den samme kunnskapen.» (UHR-ØA 2018: 3).

Flere av rådene fra Fagkomite for etikk ble enstemmig vedtatt av enhetsmøtet i UHR sin fagstrategiske enhet UHR-Økonomi og administrasjon ved andre gangs behandling november 2018. Særlig to endringer var viktige. Anbefalt omfang av undervisning innen etikk, samfunnsansvar og bærekraft ble øket til 7,5-15 studiepoeng. Bachelor programmet fikk også anbefalt en ny femte faglige søyle for ESAB:

«De 120 studiepoengene innen de økonomisk-administrative fagområder må fordeles mellom alle de fem fagområdene som definerer de økonomisk-administrative fagene. Fordelingen mellom fagområdene må være innenfor følgende intervaller:

- Bedriftsøkonomiske fag: 30 – 45 studiepoeng
- Administrative fag: 30 – 45 studiepoeng
- Samfunnsøkonomiske fag: 15 – 30 studiepoeng
- Metodefag: 20 – 30 studiepoeng
- Etikk, samfunnsansvar og bærekraft: 7,5 – 15 studiepoeng» (min uth.) (UHR-ØA 2018: 3)

Etikk, samfunnsansvar og bærekraft ble i 2018 løftet inn i norsk utdanning for økonomi og administrasjon som et nytt, viktig og legitimt kunnskapsområde i utdannelsen av nye yrkesutøvere.

Sett i forhold til den historiske konservatismen som har preget norsk utdanning innen økonomi og administrasjon over flere 10-år kan den faglige innovasjonen med ESAB *innevarsle et faglig paradigmeskift for Business Education*. Det kan være grunnlag for å hevde en hypotese: Norsk utdanning for yrkesutøvere med økonomi og administrasjon kan være på vei mot å ta den tredelte bunnlinjen på alvor (Elkington 1997) og bidra til «The Age of Responsibility» (Visser 2011).

Tema for bærekraft

Hvilke tema valgte institusjonene å vektlegge innen etikk samfunnsansvar og bærekraft i sine ESAB-kurs? Kartleggingen i 2020 tok utgangspunkt i FNs 17 bærekraftsmål (SDG). Tabell 3 viser at det var relativt høy stabilitet mellom de to «formative years» - undervisningsårene 19/20- og 20/21-kursene. Men innad mellom SDG-målene var det variasjoner i hvilke bærekraftsmål som ble oppfattet som relevante for undervisning innen økonomi og administrasjon. De 4 målene som var hyppigst tematisert var Mål 8:

Anstendig arbeid og økonomisk vekst, Mål 12: Ansvarlig forbruk og produksjon, Mål 9: Innovasjon og infrastruktur, samt Mål 10: Mindre ulikhet. Fire andre mål ble også tillagt stor vekt ved mange institusjoner: Mål 16: Fred og rettferdighet, Mål 13: Stoppe klimaendringene, Mål 1: Utrydde fattigdom og Mål 5: likestilling mellom kjønnene.

Fagekspertise for etikk, samfunnsansvar og bærekraft

Det er ikke etablert en profesjon eller enhetlig ekspertise som underviser i fagfeltet ESAB i Norge. Fagfeltet er bredt, fragmentert og komplekst. I første undersøkelse 2012 om ESAB ved norske institusjoner spurte vi hvilke faglige disipliner de nye etikkfagene var koblet mot. Undersøkelsen differensierte mellom de fire faglige søylene som gav grunnmuren til økonomi og administrasjonsutdanningen: bedriftsøkonomisk analyse, administrasjonsfag, samfunnsøkonomi og metodefag. Tabell 4 viser hvorvidt undervisningen i liten grad, i noen grad eller i stor grad er forankret i hvert av disse fire fagområdene.

	Svært godt integrert	Godt integrert	Både og	Lite integrert	Svært lite integrert	Annet
Bedriftsøkonomisk analyse	0	21	58	16	0	5
Administrasjonsfag	11	58	16	16	0	0
Samfunnsøkonomi	0	16	37	26	16	5
Metodefag	5	26	26	32	11	0

Tabell 4: Faglig disiplin forankring av ESAB-ekspertise i 2012: (Nasjonal fagkomite for etikk 2013: 20). N=19

Sett i forhold til den historiske konservatismen som har preget norsk utdanning innen økonomi og administrasjon over flere 10-år kan den faglige innovasjonen med ESAB innevarsle et **faglig paradigmeskift for Business Education.**

Ved tilsetning av fagpersoner som underviser i ESAB-fag er en ny profesjon blitt aktuell for økonomi- og administrasjonsutdanningen: Filosofutdannede lærere, gjerne med anvendt filosofi. En av de mest brukte lærebøkene innen etikkfaget i ESAB-fagene i Norge har en filosof som en av to redaktører (Carson 2019). Men også økonommiljø har vært faglig aktiv i mange år ved Handelshøyskolen NHH (Søreide 2013) (Cappelen and Tungodden 2006, Cappelen, Tungodden et al. 2006, Jørgensen 2013, Jørgensen and Pedersen 2015, Jørgensen 2017) og Nord universitet (Dybvig, Ingebrigtsen et al. 2013, Jakobsen 2019).

Kunnskapsområde – Paradigmeskift?

Hvilket trekk som kunnskapsområde har etikk, samfunnsansvar og bærekraft (ESAB) slik det til nå er gitt plass i

utdanning av økonomi og administrasjon i Norge?

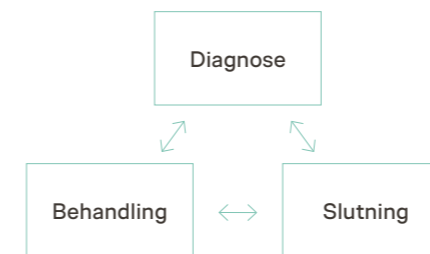
En dimensjon er relasjonen mellom *problemdefinisjon* og *løsningsdefinisjon*. Sett med ørneblikk er det rimelig å hevde at problemdefinisjonen er mer entydig enn løsningsdefinisjonen. På flere områder et kunnskapsgrunnlaget relativt entydig: Faren for global oppvarming er overhengende – Kode rød (IPCC 2021). Naturødeleggelsen gjør at verden kan miste en millioner arter (IPBES 2019). Verden har 80 millioner flytninger (Wordwide 2021). 2/3 av barn i flyktningeleire får ikke utdanning (UNHCR 2021). Forskjellene mellom fattig og rik øker (Piketty and Rismo 2014). Endeløse kriger har enorme kostnader (Bilmes and Stiglitz 2008). For flere av disse globale utfordringene er det også mulig å oppnå

bred enighet – slik FN har gjort om at – utviklingstrekkene er uønsket.

Løsningsdefinisjoner derimot – valg av middel som skal nå målet – er imidlertid langt mer komplekse og usikre. En konferanse ved Universitetet i Bergen formulerte et dilemma for klimatilak slik: "Bærekraftig energi: Løsninger på problemet og problemer med løsningene" (Innsikt 2021).

Andrew Abbott har to samling av begrep som kan bidra til å forstå hvilket kunnskapsgrunnlag ESAB gir inn i utdanning for økonomi og administrasjon. Abbott forstår profesjonell kunnskap ved hjelp av diagnose, behandling og slutning i et tredelt skjema - figur 1. (Abbott 1988: 40-58). Dersom vi bruker problemdefinisjon synonymt med Abbotts begrep

om diagnose ('diagnosis') og behandling ('treatment') som begrep relativt likt begrepet om løsningsdefinisjon, inviterer Abbott til drøfting om kunnskapsprosessen som han begrepsfester som slutning ('inference'). Diagnose er et klassifikasjonsystem for å forstå utfordringene. Behandling vil ifølge Abbott være tett koblet til klassifikasjoner som blir valgt i diagnosearbeidet. Utfordringen hos Abbott, som ved ESAB, er "the middle game" (sm.st. s 48). Abbott skiller mellom medisinske slutningslogikker som *eksklusjon* eller militære slutningslogikker som *konstruksjon*. Medisinske beslutningsystem hviler ofte på eksklusjon – mulige sykdommer eller årsaker til sykdommer blir forsøkt utelukket en etter en. Militære beslutningstakere bruker primært *konstruksjon* som slutningslogikk, ifølge Abbot. Militær taktikk prøver å forutse fiendens planer for angrep og forsvar og mulig respons på egne militære virkemidler.

Figur 1: Abbott skjema for akademisk kunnskap (Abbott 1988: 40-58)

Det sentrale hos Abbott er imidlertid koblingen til fagkunnskap i slutningsprosessen. Ulike profesjoner vil ha ulik grad av ferdige oppskrifter fra sitt slutningsarbeid – grad av rutinisering eller grad av skjønnsutøvelse i koblingsarbeidet mellom diagnose og behandling.

For ESAB-kunnskapen i økonomisk administrativ utdanning er slutningsarbeidet preget av differensierte disipliner, komplekse og ukjente sammenhenger og ofte konkurranse om hvilke kunnskap som skal ha hegemoni i slutningsarbeidet. For kampen mot global oppvarming – hvordan sikre reduserte klimautslipp – er teknologiske grep nok? Norge bruker nå store offentlige og private investeringer til kabonfangst - Carbon, Caputur and Storage (CCS) og til elektrifisering av bilparken og ferger i kystnær trafikk. Er det avgjørende viktig med reduserte energibehov gjennom isolasjon av hus og bruk av LED-lys? Må de rike land redusere sin økonomiske vekst eller er det mulig å kombinere fortsatt økonomisk vekst med reduserte klimautslipp?

Abbott viser hvordan de tre elementene for akademisk arbeid - diagnose, behandling og slutning "provide the cultural machinery of jurisdiction" (Abbott 1988: 59). Den fragmenterte, komplekse og uferdige kunnskap som ESAB representerer, utfordrer faglige grenselinjer innen økonomi og administrasjonsutdanningen. Tradisjonelt har det på institusjonene for økonomi og administrasjon, inkludert handelshøyskolene (Business school) vært vært ressurskamp mellom samfunnsøkonomi, bedriftsøkonomi med skatt og regnskap og administrasjonsfag med organisasjon og ledelse. Introduksjon av etikk, samfunnsansvar og bærekraft som egen fagsøyle med behov for ny lærerkompetanse har noen steder skapt skapt uro. Dette gjelder bl.a. på min egen institusjon, Høgskulen på Vestlandet.

Arbeidsdelig og juristiksjon

Abbott skiller mellom ulike arenaer hvor kamp om juristiksjon og arbeidsdeling

spiller seg ut. Han distingerer mellom det offentlige rom og arbeidsplassen og mellom legale og sosial/kulturell kontroll. For ESAB-fagene har kampen for et nytt kunnskapsområde foregått både i det offentlige rom og på arbeidsplassen. For arbeidsplass som arena for juristiksjon viste gap analysen omtalt i del 3.1 hvordan noen fagmiljø og noen institusjoner startet bottom up initiativ for nye fagemner. Dette var en faglig tsunami som UHR-ØA måtte forholde seg til i 2018.

Men sannsynligvis var den offentlige arena for sosial/kulturell juristiksjonskamp viktigere. Universitet og høyskoler erfarte at samfunns- arbeids- og næringsliv i stadig større grad tematiserte, teoretiserte, kommuniserte og handlet i tråd med den tredelte bunnlinje, med nasjonale og globale frivillige rapporteringsgrav. Gapet mellom forventningene i omgivelsene til akademia og manglende respons i akademia ble mer og mer åpenbar. I modellen fra Geels og Schot (2007) er landskapet eller eksogen kontekst en mulig forklaringsvariabel for overgang fra nisje til standardisert kunnskapsregime. I vårt norske case har dette vært viktig. En sentral aktør i finansbransjen er Finans Norge. Finansnæringens hovedorganisasjon representerer 240 norske bank og forsikringsinstitusjoner med 50 000 ansatte og en samlet forvaltningskapital på vel 8 000 mld. norske kroner (FinansNorgeB 2021). En undersøkelse – Kompetansesjekken 2021 – viste:

"Bærekraft og klimarisiko – det er kompetanse finansnæringen vil ha størst behov for de neste to til tre årene. (...) – Undersøkelsen viser at finansbedriftene ser et skrikende behov for kompetanse

Det har betydnet, at forskningsintegritet i dag er blevet **et politisk og institutionelt anliggende præget af eksplicit regulering**, formulering af retningslinjer samt etablering af formelle institutioner til håndtering af sager.

spesielt innenfor bærekraft og klimarisiko, siden forrige gang vi målte dette, sier Finans Norges arbeidslivsdirektør Runa Opdal Kerr" (FinansNorgeA 2021).

Institusjonelle trekk

ESAB utfordrer verdi- og kunnskapsgrunnlaget ved norske utdanningsinstitusjoner så vel som i offentlige og private virksomheter. Innad i utdanningsinstitusjoner for Økadm utfordrer det nye kunnskapsområpet både *Kognitive forhold* – etablert ortodoksi i økonomifagene, *Normative forhold* – behovet for å vise relevans overfor samfunnet utenfor som ber om mer kunnskap om etikk, samfunnsansvar og bærekraft. UHR-ØA har ingen regulativ myndighet overfor norske institusjoner, men rådene fra det nasjonale fagorganet formulert som *Minimumskrav for Bachelor i*

økonomi og administrasjon (BØA) blir ved de fleste institusjoner oppfattet og behandlet som regulering. Studenter som nå søker opptak på mastergrad ved andre institusjoner blir allerede i år møtt med krav om å dokumentere om obligatoriske 7.5 ECTS er oppnådd i bachelorgraden.

Trekk ved nordisk komparasjon⁴

Vi mangler sammenlignbare data for både svenske og danske handelshøyskoler mot våre norske institusjonsdata. Derfor skal jeg her begrense meg til noen få trekk som kan bidra til en komparasjon i videre forskning. Sverige har ikke en nasjonal fagsammenslutning som UHR-ØA i Norge. Derfor har en normativ orden for ESAB-fag "top-down" ikke vært aktuelt. De fremste svenske institusjonene for økonomi utdanning er Stock-

holm Business School ved Stockholms Universitet, Handelshøyskolerne i Lund og i Göteborg, begge underlagt universitetene.

Svenske universitet er organisert etter Högskolelag (Riksdag 1992) og Högskoleförordningen (Riksdag 1993). Det svenske systemet er regulert av "Examensordningen" som gir mål som studenter på ulike nivå må oppfylle for å bestå eksamen. Både for kandidateksamen og magistereksamen er det krav om at studenten skal "göra bedömningar med hänsyn till relevanta vetenskapliga, samhälleliga och etiska aspekter". For svenske handelshøyskoler er også akkrediteringsordninger viktige, sannsynligvis viktigere enn i Norge for å ta inn ESAB fag. De tre viktigste akkrediteringsinstitusjonene er EQUIS/EFMD, AACSB

og AMBA⁵. EQUIS/EFMD krever under overskrifter "Ethics, responsibility and sustainability": "The school should have a clear understanding of its role as a "globally responsible organisation" and its contribution to ethics and sustainability. This understanding should be reflected in the school's mission, strategy and activities". (EQUIS/EFMD 2021).

I Danmark er Copenhagen Business School en utdanningsinstitusjon som i særlig grad har vært flaggskip for ESAB fag innen økonomiutdanningen. I Bærekraftsrapport 1 heter det:

"Copenhagen Business School (CBS) er den handelshøyskolen som i Norden har jobbet lengst og spesielt tett med nettverket. På sin hjemmeside skriver CBS: "The six PRME principles constitute the foundation for the work we do on responsible management education." (CBS 2020).

Arbeidet CBS har gjort på bærekraft over mange år har gjort at de har fått status som PRME Champion, noe som blant annet innebærer at deres praksis på området blir ansett for å være ledende og et eksempel for andre skoler. Ingen i Norge har fått denne statusen ennå." (Bærekraftsutvalget 2021: 16).

Det norske bærekraftsutvalget refererer også til Principles for Responsible Management Education (PRME) som er et internasjonalt organ for å fremme bærekraft blant handelshøyskolene. Dette organet har vært i drift siden 2007 og har i dag er det 800 handelshøyskoler

som har en tett eller løsere kobling til PRME (sm.st. s. 17). Copenhagen Business School skriver i sin 2019 rapport om måloppnåelsen for ESAB-fag:

"Data shows that, throughout the duration of the project, faculty have integrated more and more responsible management education into their courses. Many teachers revise their course outlines in order to integrate the responsible management competencies of their programme and ask for relevant teaching material. The project therefore succeeds in raising awareness about responsible management education, while it allows the programmes to have diverse interpretations of the term" (CBS 2019: 17).

Konklusjon

Artikkelen har tatt sikte på å besvare 3 spørsmål: 1) Hvordan er etikk, samfunnsansvar og bærekraft introdusert i ØkAdm-utdanningen nasjonalt i Norge? Sentrale funn fra institusjonsundersøkelsene som er gjort i 2012/13, 2018 og 2020 viser at ESAB-fagene har fått innpass ved norske institusjoner for økonomi og administrasjon i Norge. Det kan være rimelig å drøfte videre en hypotese om at dette er et paradigmeskift for økonomisutdanningen i Norge. De faglige innovasjonene ble gjennomført som en kombinasjon av "bottom up" initiativ fra institusjonene selv, men i 2018 med sterk støtte fra UHR-ØA. Sterke forventinger i omgivelsene har sannsynligvis hatt betydning for at reformen fikk sterk støtte og idag er iverksatt ved alle 15 institusjoner. 2) Hvordan avviker prosessen fra Sverige og Danmark? Denne

artikkelen gir bare helt tentative svar i mangel på en større komparativ undersøkelse. Men det er rimelig å anta at "bottom up" driv er viktigere enn i Norge. Samtidig har introduksjonen av ESAB fag vært en funksjon av intern konkurranse mellom institusjonene blant annet for å sikre ekstern internasjonal akkreditering. 3) Hvordan utfordrer det nye bærekrafts paradigmet økadm-faget som profesjon og som institusjon? Det er for tidlig å gi entydige svar. Det er relativt sannsynlig er at kunnskapsfeltet er uferdig, komplekst og med mange ulike disiplinære bærere. Det utfordrer eksisterende kognitive, normative strukturer i etablerte fagområder innen økonomi og administrasjonsutdanningen som bedriftsøkonomi og samfunnsøkonomi.

REFERENCER

Abbott, A. (1988). *The System of Professions. An Essay on the Division of Expert Labour*, The University of Chicago Press.

Bilmes, L. J. and J. E. Stiglitz (2008). *The three trillion dollar war: The true cost of the Iraq conflict*, WW Norton & Company.

Bærekraftsutvalget (2021). *Bærekraft. Rapport til UHR-ØA fra arbeidsgruppe bærekraft. Universitets- og høyskolerådets strategiske enhet for økonomi og administrasjon (UHR-ØA), UHR-ØA.*

Cappelen, A. and B. Tungodden (2006). "Effektivitet og etikk - tanken om en moralsk arbeidsdeling" *Praktisk økonomi&finans 4/2006*: 3-6.

Cappelen, A. W., et al. (2006). *Responsibility for what? : fairness and individual responsibility*. Bergen, Norges handelshøyskole, Institutt for samfunnsøkonomi.

Carson, S. G. og Tom Skauge (2019). *Etikk for beslutningstakere. Virksomheters bærekraft og samfunnsansvar*, Cappelen Damm.

CBS (2019): *2019 Responsible Management Report*.

<http://d30mzt1bxg5llt.cloudfront.net/public/uploads/sip-reports/CBSPRMESIPReport2019.pdf>

Dybvig, D., et al. (2013). *Etikk for Økonomifag*, Gyldendal.

Elkington, J. (1997). "Cannibals with Forks: The Triple Bottom Line of Twenty First Century Business" Capstone, MN.

Etikk, Fagkomiteen for (2013). *Rapport fra undervisning i Etikk og Samfunnsnavar i norsk økonomisk-administrativ utdanning*.

FinansNorgeA (2021). "Sterk økning i behovet for kompetanse innen bærekraft." from <https://www.finansnorge.no/aktuelt/nyheter/2021/05/sterk-okning-i-behovet-for-kompetanse-innen-barekraft/>

FinansNorgeB (2021). "Om oss." from <https://www.finansnorge.no/om-finans-norge/>.

Innsikt, U. (2021). "Bærekraftig energi: Løsninger på problemet og problemer med løsningene." from <https://www.uib.no/aktuelt/147436/b%C3%A6rekraftig-energi-l%C3%B8sninger-p%C3%A5-problemet-og-problemer-med-l%C3%B8sningene>

IPBES (2019). *Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services*.

IPCC (2021). *Sixth Assessment Report, Climate Change 2021: The Physical Science Basis*. IPCC working group 1 U. Nations, UN, Working Group I contribution to the Sixth Assessment Report.

Jakobsen, O. (2019). *Økologisk økonomi. Et perspektiv fra fremtiden*, Flux Forlag.

Jørgensen, S. and L. J. T. Pedersen (2015). *Responsible and Profitable. Strategies for Sustainable Business Models*, Cappelen Damm.

Jørgensen, S. L. J. P. (2017). *Restart. 7 veier til bærekraftig business*, Cappelen Damm Akademisk.

Jørgensen, S. L. J. T. P. (2013). *Ansvarlig og lønnsom*, Cappelen Damm Akademisk.

MDG, M. D. G.-. (2015). "We can end Poverty." From <https://www.un.org/millenniumgoals/poverty.shtml>

NRØA (2011). *Plan for bachelor i økonomi og administrasjon*.

NRØA (2013). *Referat fra NRØA-møte 3/13*.

NRØA (2014). *Referat fra møte i Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning 8. januar 2014 ved Norges Handelshøyskole*.

Opptak, S. (2021). *FAKTANOTAT - HOVEDOPPTAK TIL HØYERE UTDANNING VED UNIVERSITETER OG HØGSKOLER, JULI 2021*, Oslo.

Piketty, T. and B. Rismo (2014). *Kapitalen i det 21. århundre*, Cappelen Damm Oslo.

Riksdag, S. (1992). *Høgskolelag 1992:1434*.

Riksdag, S. (1993). *Høgskoleforordningen 1993:100*.

Schot, J. and F. W. Geels (2007). *Strategic niche management and sustainable innovation journeys: theory, findings, research agenda, and policy*. *Technology analysis & strategic management* 20(5): 537-554.

Scott, W. R. (1995). *Institutions and organizations*. Thousand Oaks, Calif. ; London, Sage.

Selznick, P. (1957). *Leadership in Administration. A sociological Interpretation*, N.Y., London, Tokio: Harper International Edition.

Søreide, T. (2013). *Korrupsjon*, Cappelen Damm.

UHR-ØA (2018). *Minimumskrav for Bachelor i økonomi og administrasjon (BØA)*.

UHR-ØA, N. f. e. (2018). *Innspill til revidering av BØA-planen til møte 3. og 4. mai 2018*. UHR-ØA.

UNHCR (2021). *2021 Refugee Education Report*.

Visser, W. (2011). *The age of responsibility: CSR 2.0 and the new DNA of business*, John Wiley & Sons.

Wordwide, C. (2021). "What is the world's largest refugee crisis in 2021?". from <https://www.concern.net/news/what-worlds-largest-refugee-crisis-2021>

NOTER

¹ Totalt 20 914 søkere har valgt et studium innenfor dette området som sitt førstevalg, noe som utgjør 13,7 % av alle søkere. Det er planlagt 8 568 studieplasser innenfor området, noe som utgjør 13,9 % av alle studieplasser utlyst gjennom Samordna opptak.

² I perioden denne artikkelen omhandler har det nasjonale fagorganet for økonomi og administrasjon i Norge skiftet navn. I 2012 het fagorganet Nasjonalt råd for økonomisk-administrativ utdanning (NRØA). I 2018 ble Universitets og Høyskolerådet (UHR) omorganisert. Det nasjonale fagorganet fikk betegnelser UHR-ØA - Universitets - og høyskolerådets strategiske enhet for økonomi og administrasjon.

³ Flere institusjoner er i løpet av siste 10 år slått sammen. I dag er det 15 institusjoner i Norge som tilbyr bachelorutdanning innen økonomi og administrasjon.

⁴ Takk til Kristina Eneroth for orienteringssamtale om svensk økonomiutdanning 10.8.21.

⁵ EQUIS/EFMD: www.efmdglobal.org/accreditations/business-schools/equis/
AACSB: <https://aacsb.edu>

AMBA: www.associationofmbas.com/business-schools/accreditation/